2014. № 4.2. С. 125–127; 5. *Машина Н. І.* Економічний ризик і методи його вимірювання. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 188 с.; 6. *Вітлінський В.В., Верченко П.І.* Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2000. 292 с.; 7. *Олешко, Т. І., Гребенюк, С. В.* (2018). Теоретико-ігрове моделювання задачі страхування авіаційних ризиків. Економічні студії. 2018. №2(20). С. 117-119; 8. Commission of the European Communities: A sustainable future for transport: Towards an integrated, technology-led and user friendly system. Brussels, 17.6.2009, [on line]. [cited 11.2.2011]. Available: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009DC0279:EN:HTML:NOT>; 9. *Virenfeldt, M.*: Setting the Risk Appetite in Financial Institutions [online]. [cited 11.2.2011]. Available: <http://www.tools4risk.com>; 10. *Мнка, V. a kol.*: Manažment a krnzovə manažment Žilinsk6 univerzita, 2009. -216 s., АН 13,93, VН 14,38 : obr., tab. - ISBN 978-80-554-0079-2.

УДК: 332.025.12/330.52.051

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.66

О.К. Черноморченко

УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ І ДЕРЖАВИ

У даній статті представлений аналіз бізнес-інтересів аграрних компаній, а також проведено аналіз стану аграрного сектору України. Загальнонаціональні цілі держави систематизовано для кращого розуміння завдань державного управління. Розкрито, у чому полягають бізнес-інтереси комерційних компаній та що це може означати в контексті гармонізації з інтересами держави. Визначено важливість значення аграрного сектору для економіки країни та роль держави у забезпеченні правильного функціонування економічного ринку. Охарактеризовано динаміку розвитку сільськогосподарського виробництва України і ступінь зосередженості виробничих і земельних ресурсів у приватній власності великих компаній. Наведено аргументи щодо того, що великі аграрні українські компанії можуть виступати агентами економічної сили держави на зовнішніх ринках через експорт продукції, а також те, що Україна має свою спеціалізацію у міжнародному поділі праці та сильні сторони в глобальній економіці. Могутність держави на міжнародній арені полягає в розумінні і правильному використанні власних ресурсів. Престиж України в світі завжди був пов'язаний з величезним потенціалом в харчовій промисловості та виробництві аграрної продукції. Звідси очевидно, що українська держава має допомагати в створенні та функціонуванні українських транснаціональних компаній як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, бо від наявності великих міжнародних компаній залежить економічна могутність та престиж держави, де вони зареєстровані. Таким чином, важливість нашої теми важко переоцінити. Актуальність дослідження доводиться і тим, що тема гармонізації інтересів держави з бізнес-інтересами аграрних компаній недостатньо добре вивчена і дуже часто оминається як в навчально-академічному, так і в практичному середовищі. Дана тема не дуже приємна як для органів державної влади, так і для бізнесу, бо суспільство вимагає правди про використання державних природних та економічних ресурсів, що належать до національного багатства та суспільства в той час як великий бізнес схильний до максимального зменшення або навіть уникнення оподаткування та максимізації доступу до ресурсів тих держав на території яких вони здійснюють свою діяльність.

This paper analyzes the business-interests of agrarian companies, and studies the condition of the agricultural sector of Ukraine as a country. The paper shows the importance and significance

of agrarian sector of economy, and also the necessity of harmonizing corporate interests with national interests. This study raises concerns over the conflict of interests between the state and large corporations that do business on their territory. The fundamental national priorities of the state were grouped to better understand the objectives of state governance. The research data that was used in this study shows the dynamics of development of Ukraine's agrarian output and the degree of accumulation of land and means of production in private ownership. This shows that large Ukrainian agricultural companies can function as agents of economic force of the state on foreign markets through their exports. Ukrainian state therefore, has its own strengths and specialization in global economy. The power and might of the state on international arena depends on proper understanding and feasible use of its own resources. The prestige of Ukraine in the world has always been linked with a tremendous potential in the food industry and the production of agrarian goods. Hence, the Ukrainian state must assist in creation and functioning of Ukrainian transnational companies on both the local market and the foreign market, because the presence of large international companies promotes the economic strength and prestige of the host country. Therefore, it is hard to overestimate the importance of this research topic. The scientific and practical relevance of this study is proven, among other things, by the lack of sufficient research in the area of harmonization of national goals of the state and the transnational business-interests. It is oftentimes omitted or even avoided in science, academia and industry. On another note, this topic is not very pleasing to the governing authorities and business altogether, because society demands truth about the utilization of economic and natural resources of the state, as those resources are considered the property of society at large. Big business tends to minimize and whenever possible to avoid paying taxes, while maximizing the access to and use of the resources of the host countries. Finally, the paper ends with some suggestions on how to approach the problem of conflicting interests and how to improve the existing methods of dealing with it.

Ключові слова: гармонізація, аграрний бізнес, державна політика, міжнародне співробітництво.

Key words: harmonization, agribusiness, government policy, international cooperation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. В будь-якій економіці світу можна спостерігати такі характерні явища як конфлікт інтересів та вироблення механізму ефективної співпраці між бізнесом і державою, яка вигідна всім зацікавленим сторонам. Актуальність теми статті зумовлена також і тим, що від правильного підходу до гармонізації бізнес-інтересів із державними буде залежати економічна стабільність, продовольча безпека, інвестиційна привабливість, зайнятість населення і екологія всередині країни. Наукові і практичні завдання — це вироблення і втілення стратегії гармонізації інтересів на прикладі державного управління економікою в сфері агропромислового комплексу України. Приймаючи до уваги той факт, що взаємодія між компаніями та приймаючими державами постійно розвивається, то важливо виділити постійну і безперервну потребу в дослідженнях цієї теми як з боку академії так і з боку індустрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобалізаційні процеси в агропромисловій сфері вже досить тривалий час перебувають в центрі уваги багатьох аграріїв та економістів, зокрема ця тема вивчається у дослідницьких працях таких іноземних учених, як А.Білорусов, Р.Вернон, О.Вільямсон, А.Голдштайн, Дж.Даннінг, А.Кузнєцов, Є.Ленський, М.Портер, В.Ростоу, С.Рубін, І.Самсон, П.Самуельсон, М.Слотер, А.Сміт, П.Фішер та багатьох інших.

Серед фундаментальних українських досліджень дану проблему висвітлюють праці В.Білошапки, В.Геєця, О.Гривківської, О.Гудзь, М.Дем'яненко, Т.Макаренка, Г.Підлісецького, П.Саблук, М.Делягіна, Ю.Козака, В.Лагутіна, Д.Лук'яненка, Ю.Макогона, В.Новицького, Є.Панченка, Л.Петрашко, А.Пехника, А.Поручника, О.Рогача, В.Рокочої, Л.Руденко, А.Румянцевої, О.Савчука та інших. Шляхи пошуку гармонізації національних цілей і бізнес-інтересів знаходяться в центрі сучасних світових досліджень, але цей напрям потребує науково обґрунтованої теоретичної систематизації й більш поглибленого аналізу.

Мета статті. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування потреби в узгодженні інтересів аграрних підприємств з інтересами держави, а також визначення перспективності, успішності та подальших напрямків дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стан аграрного бізнесу завжди був, є і залишатиметься центральним питанням для економіки України. Аграрний сектор України відповідає приблизно 30% валового внутрішнього продукту країни. Насправді, сумарний дохід 45 найбільших компаній аграрного сектору складає 10,8 мільярдів доларів [1]. Подібним чином 10 найбільших аграрних компаній є також найбільшими землевласниками в Україні (Kernel, UkrLandFarming, МНР, Astarta, та інші). Ці компанії забезпечують працею 100 тис. людей різних професій [2]. В цілому, сільське господарство в 2017 році було найбільш прибутковою галуззю економіки України. Показник прибутковості аграрного сектору складає 22,7%, в порівнянні з середньою прибутковістю 8,9% з-посеред всіх інших галузей національної економіки [3]. З наведеного вище можна зробити висновок, що вкрай необхідно зосередити увагу на дослідженні відносин між аграрними компаніями та українською державою.

Національні цілі держави можна також систематизувати наступним чином: встановлення власного торговельного балансу, поліпшення платіжного балансу [5], проведення антимонопольної політики, забезпечення обороноздатності країни, збільшення внутрішньої зайнятості, промислова диверсифікація заради стабільності, захист молодих галузей, підвищення бюджетних надходжень, захист від демпінгу і підвищення загального технологічного рівня [6]. Також важливо виділити збереження здоров'я населення, захист оточуючого середовища, а також підвищення рівня освіти, науки, культури і техніки [8]. Пауль Фішер іще виділяє важливість фіскальної політики, оподаткування, монетарної політики і розвиток інфраструктури [7]. Кожна держава має відповідально ставитись до захисту і просування своїх національних інтересів. Це ж стосується діяльності компаній у всіх сферах і галузях економіки.

Як і в будь-якій компанії чи корпорації, основною ціллю існування бізнес-структури в аграрній сфері є отримання прибутку та використання ресурсів країни таких, як земельний фонд та людський капітал. Але на цьому вимоги та потреби великих гравців глобальної економіки не вичерпуються. Ці компанії прагнуть отримати не тільки доступ до унікальних ресурсів, але й зменшити до мінімуму власні зобов'язання щодо оподаткування та соціальної відповідальності. Через великі розміри та фінансові можливості таких компаній національним урядам приймаючих країн може бути важко домовитися за рівні та взаємовигідні умови співпраці. Конфлікт інтересів, таким чином, виникає з необхідності пошуку спільного фундаменту між бізнесом та державою. Це, в свою чергу, викликає потребу у виробленні механізму гармонізації інтересів. Будь-яка країна покликана підтримувати та захищати свої національні інтереси, в той час

як кожна компанія, що здійснює свою діяльність на території приймаючої країни, намагається отримати необмежений доступ до засобів виробництва. Щодо України, то ключовим її завданням є пошук ефективного інструменту для гармонізації бізнес-інтересів з інтересами держави. Також в українських бізнес-реаліях вкрай складно оминати великі спокуси (у вигляді хабарів), що поширюються на представників державних органів контролю та управління господарською діяльністю. Для отримання кращих умов ведення бізнесу на українській території міжнародні корпорації нерідко використовують різні засоби впливу або тиску на органи місцевого управління, такі як політичний лобізм або просто шляхом прихованого хабарництва. Зі світової практики відомі непоодинокі випадки, коли такі видатні компанії, як Siemens проводили корупційні схеми при участі у державних закупівлях і отримували великі контракти. Так само й інші компанії на зразок Nike та Apple багаторазово порушували трудовий кодекс в країнах, що розвиваються, а також не дотримувалися екологічних норм в місцях, де були розміщені їхні фабрики. Специфіка аграрних компаній аналогічна, вони так само мають великий вплив на владу в приймаючих країнах, що призводить до монопольного впливу на місцеву економіку та необережного ставлення до земельних ресурсів, що нерідко має експансійний характер. Особистісний інтерес до максимізації прибутку та комерційна жадібність неминує призводить до конфлікту між інтересами держави і бізнесу. При цьому важливо виділити той момент, що автор даної статті не розглядає чесно отриманий корпоративний прибуток (так само, як і справедливий зарібок працівників) як щось негативне, або гріховне [9]. Навпаки, отримання прибутку чесним шляхом, дотримання вимог, що виставляються приймаючою країною, приводить нас до розуміння честі праці, її важливості і значення як для людини, так і для бізнесу та держави. Коли мова йде про компанії аграрного сектору економіки, то очевидно, що основний ресурс для них є земельний, зокрема високо родючі ґрунти. Україна відома в світі як держава, що має одні з найкращих чорноземів. Подібними можливостями може похвалитися лише США, Китай і Росія (табл. 1).

Таблиця 1

Земельні ресурси і чорноземи у країнах світу

Держави	Населення, млн. чол.	Площа країни, млн. га	Чол. на га	Площа ріллі, млн. га	Чол. на га	Площа чорноземів, млн. га	Чол. на га
Україна	45,6	60,4	1,3	32,4	0,7	27,8	61,0
Росія	143,1	17 10,0	12,0	123,9	0,9	145,4	102,0
Польща	38,2	31,3	0,8	14,2	0,4	0,4	1,0
Румунія	21,5	23,8	1,1	9,3	0,4	1,6	7,4
Німеччина	81,7	35,7	0,4	11,8	0,1	0,7	0,8
Китай	1350,5	959,7	0,7	143,6	0,1	38,0	2,8
Канада	34,9	998,5	28,6	45,4	1,3	7,6	21,8
США	313,3	951,9	3,0	175,2	0,6	55,1	17,6
Всього	7 млрд.	13050,0	1,9	1362,0	0,2	314,3	4,5

*Джерело: [10]

Дані таблиці показують площу країн та їх населення, співвідношення між ними, а також площу ріллі і чорноземів, відповідно [10]. Звідси випливає, що частка чор-

ноземів від загальної площі країни найбільша саме в Україні (і це надзвичайна конкурентна перевага над всіма країнами світу). Це те, що батько сучасної економічної теорії Адам Сміт [11, с.19] в своєму дослідженні про Багатство Націй назвав би поділом праці (division of labor). Ми наразі називаємо це спеціалізацією економічної діяльності, коли окремі країни, що мають надлишок певних ресурсів, що залишилися після задоволення потреб внутрішнього ринку, можуть бути продані іншим країнам в обмін на ті товари або послуги, яких навпаки не вистачає. Цій темі Сміт приділив перші два розділи своєї праці. Більше того, майже половина дослідження Сміта була зосереджена на земельних питаннях, таких як рентабельність, рент на землю, сільськогосподарський продукт, і хліборобство. На думку Сміта, багато економічних і політичних систем у Європі використовували продукт хліборобства, як єдиний чи головний показник доходу та багатства кожної країни [11, с. 511]. Агропромисловий комплекс завжди був, є і буде невід'ємною складовою національних економік, а також питанням продовольчої безпеки народів, держав і навіть цілих континентів. Чого лише варта відома біблійна історія про продовольчу кризу і голод у Єгипті та середній Азії за часів Йосипа, коли Єгипетський фараон назначив його відповідальним за збір, зберігання, розподіл та експорт (продаж) зерна до інших народів (Книга Буття 41:53-57). Актуальність цієї теми приводить нас до питання ролі України в світі, як аграрної наддержави.

Висновки. По-перше, репутація України на глобальному ринку представлена значною мірою успіхом її аграрних компаній. України відома у світі, як «хлібний кошик Європи» і ця слава підтримується також завдяки кооперації між українським урядом і агробізнесом.

По-друге, роль держави не має зводитися тільки до регулятивної, цебто встановлення обмежень на виробництво, експортно-імпорتنі операції, та визначення розміру податків. Держава, скоріше, має відігравати роль «невидимої руки» для досягнення торговельного балансу та забезпечення прозорості комерційних операцій в місцевій економіці. Ось чому так важливо впевнитися в тому, що національні уряди підтримують діалог з ключовими гравцями на своєму внутрішньому ринку.

По-третє, важливо серйозно оцінити компанії, що здійснюють господарську діяльність в агропромисловому комплексі економіки України, такі як Kernel, Astarta, МНР, ІМК, Ovostar та Milkiland. Ці гіганти індустрії контролюють найбільшу частину аграрного сектору української економіки і їх не можна ігнорувати. Більше того, вони є крупними експортерами національної продукції на зовнішні ринки, і таким чином, мають вплив на формування іміджу України, як аграрної країни в світі.

В останню чергу, актуальність даної теми дослідження підтримується також і тим, що при збільшенні кількості міжнародних компаній та їх потужності, приймаючі країни просто зобов'язані виробити універсальні правила щодо регулювання діяльності та захисту від надмірного впливу на національну економіку. Отже, необхідно здійснювати подальші дослідження для кращого розуміння узгодження національних цілей з корпоративними бізнес-інтересами.

1. Найбільші агропромислові компанії в Україні. Landlord. (2019, March 28). URL: <https://inventure.com.ua/en/analytics/articles/the-largest-agriculture-companies-in-ukraine>;
2. Топ-

10 найбільших землевласників України 2018. URL: <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/top-10-ukraines-largest-agricultural-landholders-2018/>; 3. Сільське господарство стало найбільш рентабельною галуззю економіки України у 2017 році. URL: <https://agropolit.com/news/9334-silske-gospodarstvo-stalo-naybilsh-rentabelnoyu-galuzzyu-ekonomiki-ukrayini-u-2017-rotsi>; 4. Топ-10 Агрохолдингів України. Основні акценти в інфографіці. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/top10-agrokholdingov-ukrainy-aktsenty-2017-v-infografike/>; 5. *Пехник А.В.* Іноземні інвестиції в економіку України. Навч. посіб. К.: Знання, 2007. 335 с.; 6. *Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г.* Міжнародна економіка. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 560 с.; 7. *Фишер П.* Прямые иностранные инвестиции для России: Стратегия возрождения промышленности. М.: Финансы и статистика, 1999. 512 с.; 8. *Белорусов А.С.* Международный менеджмент: учебник М.: Юристъ, 2000. 224 с. 9. Mohler, R. Albert Jr. "Economics and the Christian Worldview: 12 Theses." The SBTJ, volume 19, number 2, 2015. P. 9-16; 10. *Балиук С.* Україна серед лідерів у світі за кількістю претендентів на родючі ґрунти. AgroPolit.com. (2017, 25 жовтня). URL: <https://agropolit.com/news/6252-za-kilkistyu-pretendentiv-na-rodyuchi-grunti-ukrayina-sered-lideriv-u-sviti>; 11. *Smith Adam.* An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations: By Adam Smith, LL. D. and F.R.S. of London and Edinburgh: One of the Commissioners of His Majesty's Customs in Scotland ; and Formerly Professor of Moral Philosophy in the University of Glasgow. In Three Volumes. London: Printed for A. Strahan, 1799.

1. The largest agriculture companies and farms in Ukraine. Landlord. (2019, March 28). URL: <https://inventure.com.ua/en/analytics/articles/the-largest-agriculture-companies-in-ukraine> 2. Top 10 Ukraine's largest agricultural landholders (2018, May 28). Large Scale Agriculture. URL: <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/top-10-ukraines-largest-agricultural-landholders-2018/>; 3. Agriculture became the most profitable sector of Ukraine's economy in 2017. (2018, August 9). AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/news/9334-silske-gospodarstvo-stalo-naybilsh-rentabelnoyu-galuzzyu-ekonomiki-ukrayini-u-2017-rotsi>; 4. Top-10 Agricultural holdings of Ukraine. Main Highlights. (2018, July 12) Infographics. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/top10-agrokholdingov-ukrainy-aktsenty-2017-v-infografike/>; 5. *Pehnyk, A.V.* (2007). Foreign Investments in Ukraine's Economy. Textbook. Znannya; 6. *Kozak, U.G., Lukianenko U.G.* (2009). International Economics. Textbook for university students. K: Centre of Scientific Literature; 7. *Fisher, Paul.* (1999). Foreign Direct Investments for Russia: Industry Restoration Strategy. M.: Finances and Statistics; 8. *Belorusev, A.C.* (2000). International Management: textbook. M. Yurist; 9. *Mohler, R. Albert Jr.* (2015). Economics and the Christian Worldview: 12 Theses. The SBTJ, 19 (2), 9-16; 10. *Baliuk, Sviatoslav.* (2017). Ukraina sered lideriv u sviti za kilkistiu pretenditiv na rodiuchi grunti. AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/news/6252-za-kilkistyu-pretendentiv-na-rodyuchi-grunti-ukrayina-sered-lideriv-u-sviti>; 11. *Smith, Adam.* (1799). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations: By Adam Smith, LL. D. and F.R.S. of London and Edinburgh: One of the Commissioners of His Majesty's Customs in Scotland ; and Formerly Professor of Moral Philosophy in the University of Glasgow. In Three Volumes. London: Printed for A. Strahan.